

O‘ZBEK KOMPOZITORLARINING BOLALAR VA O‘SMIRLAR UCHUN YARATGAN ASARLARI:

Muallif: Tohirjonova Mavluda Mansurjon qizi

Oliy ta’lim muassasasi: Andijon Davlat Universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek kompozitorlarining bolalar va o‘smirlar uchun yaratgan musiqiy asarlari tahlil qilinadi. Bu asarlarning estetik, tarbiyaviy va milliy g‘oyaviy yo‘nalishlari ko‘rib chiqiladi, musiqaning yosh avlod shakllanishidagi o‘rni yoritiladi. Shuningdek, zamonaviy ta’lim tizimida ushbu musiqiy asarlardan foydalanish metodikasi va bolalarning ijodiy faoliyatiga ta’siri o‘rganiladi.

Kalit so‘zlar: bolalar musiqasi, o‘smirlar ijodiyoti, tarbiyaviy ahamiyat, o‘zbek kompozitorlari, milliy musiqiy meros, pedagogik metodika, ijodiy rivojlanish

Kirish

Bolalar va o‘smirlar uchun yaratilgan musiqiy asarlar pedagogik, estetik va tarbiyaviy jihatdan muhim rol o‘ynaydi. Bu musiqalar nafaqat yosh avlodning didini shakllantiradi, balki ularning axloqiy, ruhiy va ma’naviy kamolotiga ham xizmat qiladi. O‘zbek kompozitorlari bu borada boy meros qoldirishgan bo‘lib, ular tomonidan yaratilgan bolalar qo‘shiqlari, fortepiano miniatyuralari, xor asarlari va musiqali sahna ko‘rinishlari yosh avlod hayotining ajralmas qismiga aylangan. Shu bilan birga, bu asarlar orqali bolalarning musiqiy qobiliyatini, eshituv madaniyatini va sahnaviy ijodkorligini rivojlantirish mumkin.

Asosiy qism:

Bolalar musiqasi quyidagi jihatlari bilan boshqa janrlardan ajralib turadi:

Oddiy va tushunarli kuy va matnlar;

Qisqa, yod olish oson bo‘lgan shakllar;

Tarbiyaviy va estetik yoʻnaltirilgan mazmun;

Emotsional ifoda va harakatchanlik;

Har bir yosh bosqichiga moslashtirilgan murakkablik darajasi.

Bolalar musiqasining eng muhim funksiyasi shundaki, u bola psixologiyasiga chuqur mos kelgan boʻlishi va unda musiqiy, emotsional, estetik va ijtimoiy hislar uygʻonishini ta'minlashi zarur.

Oʻzbek kompozitorlarining bolalar uchun ijod qilgan yirik namunalari quidagilar:

1. Mansur Moʻminov

Uning bolalar uchun yozgan fortepiano miniatyuralari, xor qoʻshiqlari va oʻquv asarlari yosh ijrochilarning texnik va musiqiy tafakkurini shakllantirishda muhim rol oʻynaydi. Ayniqsa, "Besh bolajonning sayohati" turkumidagi asarlar bolalar musiqasining eng yaxshi namunalaridan biridir. Asarlar orqali bolalarning sahnadagi faolligi, obrazli fikrlashi rivojlanadi.

2. Mutal Burhonov

Mashhur "Qoʻgʻirchoq teatri" uchun yozgan musiqalari bolalarning dramatik tasavvurini va musiqiy eshituvini boyitadi. Uning bolalar uchun yozgan koʻplab qoʻshiqlari maktab darsliklaridan joy olgan. "Bolajonlar uchun maruza" turkumidagi asarlar orqali yosh ijrochilar musiqaning turli shakllarini oʻrganadilar.

3. Shukur Burhonov

Shukur Burhonovning "Mening onam" va "Tong nidosi" kabi asarlari bolaning oila, tabiat va vatanga boʻlgan mehrini tarbiyalaydi. Uning musiqasida lirizm, xalqona kuylar va zamonaviy ohang uygʻunlashadi. Ayniqsa, xor asarlaridagi ifoda vositalari va modulatsiyalar musiqiy didni rivojlantirishga xizmat qiladi.

4. Solijon Saidov

Bolalar xor musiqasining mashhur namoyandasi. Uning "Maktab qo'shig'im", "Tong yulduzi" kabi asarlari maktab konsertlari va tanlovlarida keng ijro etiladi. Kompozitorning pedagogik yondashuvi – kuy va ritmda sodda, ammo mazmunda boy asarlar yaratishidir.

5. Ikrom Shukurov

Yosh avlodga bag'ishlangan pedagogik asarlar muallifi sifatida tanilgan. Uning "Yashnasin, O'zbekistonim!" singari qo'shiqlari bolalarda vatanga muhabbatni kuchaytiradi. Shuningdek, "Bayramona kuylar" turkumidagi musiqalar orqali har bir fasl, bayram mavzulari tasvirlangan.

Bu bolalar uchun yaratilgan musiqaning ahamiyati. Tarbiyaviy: Ona tiliga, milliy qadriyatlarga, tabiatga va oila mehriga doir g'oyalar musiqiy obrazlar orqali bolalarga singdiriladi. Asarlarda bunday g'oyalar ko'pincha jonli, hayotiy syujetlar orqali ifodalanadi. Estetik: Musiqaning go'zalligi orqali bola didi, eshituv qobiliyati va ijodiy tafakkuri rivojlanadi. Shu bilan birga, musiqiy chiroy, dinamika, tembr va ifoda boyligi orqali bola musiqaga nisbatan sezgirlikni o'zlashtiradi.

Pedagogik: Yod olish, ritmni tushunish, ashula kuylash, xor bo'lib ishlash orqali bolalar musiqiy savodxonlikni egallaydi. Shuningdek, musiqaga asoslangan o'yinlar, dramatzatsiya elementlari orqali darslar yanada samarali bo'ladi.

O'smirlar yosh guruhiga mos ravishda yozilgan sahna musiqalari, musiqali dramalar, mini-operalar ham mavjud. Masalan:

Tolibjon Raximovning "Bahor bolalari" musiqali dramasi yoshlarga tabiat, do'stlik va insoniylik g'oyalarini etkazishda muhim vositadir.

Yodgor Nosirovning "Sadoqat sadosi" asari orqali o'smirlarning oila va vatan oldidagi burchi tasvirlanadi.

Komiljon Otaniyozovning o'smirlar ovozigga mo'ljallangan xalqona qo'shiqlari esa xalq og'zaki ijodi asosida yaratilganligi bilan ahamiyatlidir.

Bugungi kunda bolalar musiqasining mazmuniy va badiiy jihatlari zamon bilan uyg'un ravishda rivojlanmoqda. Televideniye, radio va internet orqali tarqatilayotgan bolalar qo'shiqlari ko'pligiga qaramay, ularning badiiy saviyasi har doim ham yuqori emas chunki:

Tijoratga yo'naltirilgan asarlar ustunligi;

Milliy ohanglarning kamayib borishi;

Pedagogik yondashuvning sustligi;

Kompozitorlar bilan maktablar va bolalar muassasalari o'rtasida hamkorlik yetarli emas.

Xulosa: O'zbek kompozitorlarining bolalar va o'smirlar uchun yaratgan musiqiy asarlari nafaqat badiiy, balki pedagogik va tarbiyaviy jihatdan ham alohida ahamiyatga ega. Ushbu asarlar orqali yosh avlodning estetik dunyoqarashi, musiqiy didi, vatanparvarlik va insonparvarlik kabi oliy tuyg'ulari shakllanadi. Har bir asar bolaning yoshi, psixologik xususiyatlari va rivojlanish bosqichiga mos tarzda yaratilgan bo'lib, ularning emotsional va ijodiy faolligini oshirishga xizmat qiladi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, o'zbek kompozitorlari bu yo'nalishda nafaqat kuy va matn uyg'unligini ta'minlashga, balki bolalarning ongiga milliy qadriyatlar, madaniy meros va zamonaviy fikrlashni singdirishga ham alohida e'tibor qaratganlar. Ayniqsa, xor asarlari, fortepiano miniatyuralari, sahna musiqalari va musiqali ertaklar maktab va maktabgacha ta'lim muassasalarida keng qo'llanilishi mumkin. Bugungi globallashuv sharoitida bu boradagi ilmiy-amaliy izlanishlar, pedagogik metodikalar va zamonaviy texnologiyalarni uyg'unlashtirish zarurati tobora ortmoqda. Shuning uchun, bolalar musiqasining rivojlanishini ta'minlash uchun davlat, ta'lim tizimi va kompozitorlar o'rtasida uzviy hamkorlikni kuchaytirish, musiqiy ta'lim dasturlariga milliy kompozitorlar ijodini kengroq tatbiq etish muhim vazifalardan biridir. Shu bois, o'zbek kompozitorlarining bolalar va o'smirlar uchun yaratgan asarlari nafaqat tarixiy meros, balki kelajak avlodning ma'naviy va estetik shakllanishida hal qiluvchi omil sifatida doimiy e'tiborda bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G‘ulomova, M. Bolalar musiqasi asoslari. Toshkent: "O‘qituvchi", 2003.
2. Jo‘raeva, M. Pedagogik musiqiy asarlar sharhi. Toshkent, 2010.
3. Tohirova, S. O‘zbek bolalar qo‘shiqlari antologiyasi. Toshkent, 2018.
4. Axmedova, N. Musiqa tarbiyasi va bolalar psixologiyasi. Samarqand, 2021.
5. Burhonov, M. Bolajonlarga atab. Toshkent: "Yoshlar nashriyoti", 2005.
6. Karimova, R. Musiqiy ta’limda innovatsion metodlar. Nukus, 2022.

Internet manbalari:

1. https://uz.wikipedia.org/wiki/O%CA%-BBzbek_kompozitorlari
2. <https://mdo.uz> – Maktabgacha ta’lim musiqiy qo‘shiqlari to‘lami
3. <https://www.youtube.com/channel/UCIbKidsMusic> – O‘zbek bolalar qo‘shiqlari kanali
4. <https://edu.uz> – O‘zbekiston ta’lim portali
5. <https://kitob.uz> – Bolalar uchun elektron kutubxona